Αρχιεπισκοπου Αθηνων και πασης Ελλαδος
ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ Β΄

Ἡ μισθοδοσία τῶν κληρικῶν

Σχόλιο στόν Νόμο 4957/2022

The funding of the salaries of the Greek clergy

A comment on Law No. 4957/2022

La rémunération du Clergé

Commentaire sur la loi 4957/2022

Lo stipendio del Clero

Commento alla legge 4957/2022

Die Besoldung der Kleriker

Kommentar zum Gesetz 4957/2022

Ιερα Συνοδος της Εκκλησιας της Ελλαδος
ΑΘΗΝΑ 2023

Ἡ μισθοδοσία τῶν κληρικῶν

The funding of the salaries of the Greek clergy

La rémunération du Clergé

Lo stipendio del Clero

Die Besoldung der Kleriker

Translated into English by Dr Nikolaos C. Petropoulos, M.St., D. Phil. [Oxon.], classicist and modern linguist, official translator to the Holy Synod of the Church of Greece.

Trad. en français par Theofanis Drakopoulos, ThD Université de Genève.

Trad. in italiano Evangelos N. Marinopoulos, Licenza presso la Pontificia Università Gregoriana, Roma.

Deutsche Übersetzung von Verlag Metropolis von Austria.

© Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
Ἰασίου 1, 115 21 Ἀθήνα
Κεντρική Διάθεση: τηλ. 210-8161.544. Fax 210-8161.557
Ἱστοσελίδα: www.apostoliki-diakonia.gr
Ἠλεκτρ. ταχυδρομεῖο: apostoliki-diakonia@ath.forthnet.gr
Ἔκδοση Α΄ Φεβρουάριος 2023
Κ.Α. 99.08.084
ISBN 978-960-315-994-0

Αρχιεπισκοπου Αθηνων και Πασης Ελλαδος
ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ Β΄

Ἡ μισθοδοσία τῶν κληρικῶν

Σχόλιο στόν Νόμο 4957/2022

Ἀπόσπασμα ἀπό τήν Εἰσήγηση
στήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας
(4 Ὀκτωβρίου 2022)

ΑΘΗΝΑ 2023

Προλογος

Μετα απο παρελευση πολλῶν ἐτῶν, βρισκόμαστε στήν εὐχάριστη θέση νά ἔχει πλέον ψηφισθεῖ ἡ ἐπικαιροποίηση τῶν ὀργανικῶν θέσεων τῶν κληρικῶν μέ τόν Ν. 4957/2022 γιά τή Μισθοδοσία τοῦ Κλήρου. Ἐπρόκειτο γιά μία ὑποχρέωση τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας πρός τούς κληρικούς τῆς πατρίδας μας. Τό ζήτημα τῆς «βελτίωσης τῆς καταστάσεως» τοῦ Κλήρου ἐξ ἄλλου τέθηκε ἀμέσως μετά τήν ἀπελευθέρωση τοῦ 1821, ἀλλά ποτέ δέν ὑλοποιήθηκε στήν πληρότητά του. Ἀντ' αὐτοῦ συνάντησε πολλά ἐμπόδια μέχρι σήμερα, ἄγνωστα σέ πολλούς, τά ὁποῖα περιέγραψα ἀναλυτικά μέσα στήν Εἰσήγησή μου στήν Ἱεραρχία τῆς 4ης Ὀκτωβρίου 2022.

Ἡ μισθοδοσία τῶν κληρικῶν τέθηκε γιά πρώτη φορά στήν Ἐπαναστατική καί Ὀθωνική περίοδο, ὡς ἐλάχιστη ἀναγνώριση ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας γιά τή συμβολή τοῦ κλήρου στή διατήρηση τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως στά σχεδόν 400 χρόνια σκλαβιᾶς καί στήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821. Αὐτό τό ἱστορικό ἔκρινα σκόπιμο ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νά κυκλοφορήσει εὐρύτερα, γιά τήν πληρέστερη ἐνημέρωση ὅσο τό δυνατόν περισσοτέρων ἀνθρώπων, ὥστε νά μήν παραπλανῶνται οἱ ἴδιοι ἀλλά καί νά μήν παραπλανοῦν τούς ἄλλους.

Ἡ ψήφιση τοῦ προαναφερθέντος νόμου, πού ὑπῆρξε ἀποτέλεσμα συνεργασίας καί συμφωνίας τῶν δύο μερῶν, δείχνει πόσο ἀποτελεσματικό εἶναι ὅταν ἡ Ἐκκλησία καί ἡ Πολιτεία προσέρχονται σέ διάλογο μέ καλή διάθεση καί ἀμοιβαῖο σεβασμό. Ἡ ἀρχή τῆς συναλληλίας ἐξ ἄλλου εἶναι ἡ δοκιμασμένη λειτουργική ὁριοθέτηση τῶν σχέσεων Πολιτείας καί Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία γιά πρώτη φορά καταγράφεται κατά τήν ἐποχή τοῦ αὐτοκράτορα Ἰουστινιανοῦ.

Σέ αὐτό τό πλαίσιο ὁριοθέτησης εἶναι δυνατή ἡ διευθέτηση καί ἡ ἐπίλυση χρονιζόντων προβλημάτων, ἀλλά

καί ἡ ὅποια ἀνάγκη ἀναθεώρησης καί ἀναπροσαρμογῆς τυχόν χρειασθεῖ. Ἡ ἀρχή τῆς συναλληλίας εἶναι μία δυναμική καί ὄχι στατική ὁριοθέτηση. Ὅταν αὐτή ἡ ἀρχή λειτουργεῖ, μόνο καλά ἀποτελέσματα μπορεῖ νά ἐπιφέρει.

Νομος 4957/2022
για την Μισθοδοσια του Κληρου

Ψηφισθηκαν ἀπό τήν Βουλή τῶν Ἑλλήνων μέ πρωτοβουλία τῆς Ὑπουργοῦ Παιδείας καί Θρησκευμάτων κ. Νίκης Κεραμέως καί μέ εὐρεῖα πολιτική συναίνεση τά ἄρθρα 347 καί 446 τοῦ νόμου 4957/2022 μέ τίτλο «Νέοι ὁρίζοντες στά Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικά Ἱδρύματα: *Ἐνίσχυση τῆς ποιότητας, τῆς λειτουργικότητας καί τῆς σύνδεσης τῶν Α.Ε.Ι. μέ τήν κοινωνία καί λοιπές διατάξεις*» (ΦΕΚ Α΄, 141/21-7-2022).

Οἱ διατάξεις αὐτές ἐπέλυσαν τό ζήτημα τῶν ὀργανικῶν θέσεων τῶν διορισμένων κληρικῶν καί ἐπικαιροποίησαν τό καθεστώς τῆς μισθοδοσίας τῶν ἐφημερίων.

Τό διάταγμα τῆς ἐκτελέσεως τοῦ νόμου πρέπει νά ἐκδοθεῖ ὁπωσδήποτε τό συντομότερο, εἰδάλλως ἡ τύχη τοῦ ψηφισθέντος νόμου θά εἶναι ἡ ἴδια μέ αὐτή τοῦ νόμου 536/1945.

Ἐπειδή κάθε νόμος ἔχει τά ὑπέρ καί τά κατά του, ἀναμένουμε τήν ἔκδοση αὐτοῦ τοῦ Διατάγματος καί ἡ Δ.Ι.Σ. θά ἀσχοληθεῖ καί πάλι μέ τό θέμα αὐτό.

Ἔχουμε ὅμως τήν ὑποχρέωση νά δημοσιεύσουμε ἕνα κείμενο πού θά μαρτυρεῖ καί στούς σημερινούς καί στούς αὐριανούς ἀντιρρησίες, ὅτι ἡ καταβολή τῆς μισθοδοσίας τοῦ Κράτους πρός τούς κληρικούς δέν εἶναι χάρισμα, ἀλλά ὑποχρέωση κρατική γιά τήν προσφορά τῶν κληρικῶν καί τήν ἐκπλήρωση τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ Κράτους ἔναντι τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, ὅπως αὐτό εἶχε δεσμευθεῖ.

Τό κείμενο αὐτό νά γραφεῖ στά σημερινά Πρακτικά τῆς Ἱεραρχίας μας εἰς μαρτυρίαν συνεχῶς καί ἔχει ὡς ἑξῆς:

> Ὁ Πρόεδρος τῆς Γ΄ Ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως στήν Ἑρμιόνη ἀπηύθυνε στίς 4 Μαρτίου 1827 ἔγγραφο πρός τούς Ἀρχιερεῖς Κορίνθου Κύριλ-

λο, Τριπόλεως Δανιήλ, Ρέοντος Διονύσιο, Ἀνδρούσης Ἰωσήφ καί Βρεσθένης Θεοδώρητο καί τούς παρήγγειλε νά συντάξουν σχέδιο γιά τά «Ἐκκλησιαστικά»[1].

Ἡ ὡς ἄνω ἐξ Ἀρχιερέων Ἐπιτροπή συνέταξε Ἔκθεση, περιεκτική τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καί τῶν ἐντός τοῦ Βασιλείου Μοναστηρίων, ἐφ' ᾗ καί σχέδιον διοργανισμοῦ, ἀφορῶντος τήν βελτίωσιν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, παρά τῆς ἐπί τούτῳ διορισθείσης Ἐπιτροπῆς διά τοῦ ἀπό 15/27 Μαρτίου 1833 Βασιλικοῦ Διατάγματος.

Τά μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, συναισθανόμενα τά βιώματα τοῦ Ἐθνικοῦ Κυβερνήτου Ἰωάννου Καποδίστρια γράφοντος «**σκοπός τοῦ Ἔθνους καί τῆς Κυβερνήσεως εἶναι ἡ βελτίωσις τοῦ Κλήρου, ἡ ἐκκλησιαστική εὐνομία καί εὐταξία καί ἡ ἐπάρκεια τῶν ἀναγκαίων εἰς τούς λειτουργούς τοῦ Θεοῦ, ἵνα σχολάζοντες τῶν βιοτικῶν μεριμνῶν ἐνασχολῶνται ἐπιμελέστερον περί τήν ὑπηρεσίαν τῶν θείων καί τήν τῶν ψυχῶν παιδαγωγίαν καί προστασίαν**»[2], ἔγραψαν στήν ἔκθεσή τους:

Μεγαλειώτατε,

{....}

Ἡ Ἑλλάς ἔχει, κατά τήν γνώμην μας, πόρον πλουσιώτατον εἰς διατροφήν τοῦ Κλήρου, ***τά κτήματα τῶν μοναστηρίων, καί αὐτά δέν εἶναι ὀλίγα****. Ταῦτα, καλῶς διοικούμενα καί οἰκονομούμενα, θέλουσι παρέχει ὄχι μόνον ἄφθονα τά εἰς διατροφήν τοῦ Κλήρου, ἀλλά καί τά εἰς σύστασιν καί διατήρησιν*

1. Ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου Β΄, *Ἐκκλησιαστική Περιουσία καί Μισθοδοσία τοῦ Κλήρου*, Ἀθήνα 2012, σελ. 57.
2. Κων/νου Οἰκονόμου, *Τά σωζόμενα* Β΄, σελ. 60.

καί ἄλλων φιλανθρώπων καταστημάτων, καί εἰς τό ὁποῖον δίδομεν σχέδιον· διορίζομεν ποῦ καί πῶς νά ἐξοδεύωνται τά ἐκ τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων εἰσοδήματα, καταδαπανώμενα μέχρι τοῦδε ἀσκόπως καί ἀνωφελῶς. Ἀλλ' ἐκτός τῶν κτημάτων τῶν μοναστηρίων ὑπάρχουν καί ἄλλα τῶν Ἐπισκοπῶν· συμπεριλαμβάνονται καί ταῦτα εἰς τήν αὐτήν κατηγορίαν τῶν μοναστηριακῶν, καί μόνον τά τῆς Ἐκκλησίας ἀνήκοντα, ὡς μικρά, ἀφίνονται εἰς τάς κοινότητας πρός χρῆσιν τῶν Ἐκκλησιῶν καί τοῦ κλήρου αὐτῶν, καί ταῦτα οἰκονομοῦνται ἀμέσως παρά τῶν κοινοτήτων δι' ἐπιτρόπων.

Γιά ὅσους κατά καιρούς ἀμφισβήτησαν ἤ ἀμφισβητοῦν τό νόημα τῆς φράσεως «εἰς βελτίωσιν τοῦ Ἱερατείου» τοῦ ψηφίσματος τῆς Δ΄ Ἐθνοσυνελεύσεως στό Ἄργος, στίς 11 Ἰουλίου 1829, ὅτι δηλαδή δέν πρόκειται γιά μισθοδοσία τοῦ Κλήρου, γράφουμε τά ἑξῆς:

Ι.

Ἀπό τήν Ἐκκλησιαστική Γραμματεία ἀπεστάλη τό κατωτέρω ἔγγραφο ὑπογραφόμενο ἀπό τόν Σπ. Τρικούπη:

«Κρίνομεν οὐσιωδέστατον νά συστήσωμεν εἰς τήν ἰδιαιτάτην φροντίδα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τά περί συστάσεως τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου, καθ' ὅσον ἀφορᾶ τά ἐκκλησιαστικά κτήματα, συμφώνως μέ τά εἰς τό Ψήφισμα τῆς ἐν Ἄργει ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐνδιαλαμβανόμενα.

Ἡ ἀνάγκη τῆς ταχείας συστάσεως τοῦ Ταμείου τούτου κρίνεται κατεπείγουσα, καθ' ὅσον, ἐκτός εἰς αὐτό ἀποκειμένης καταλλήλου τῶν Ἐπισκόπων προικοδοτήσεως καί τῆς μισθοδοσίας τοῦ κλήρου (συμφώνως μέ τά εἰς τό ἄρθρον τοῦ ἀπό 23 Ἰου-

λίου (4 Αὐγούστου) Βασιλικοῦ Διατάγματος διαλαμβανόμενα, τά σχολεῖα τοῦ Κράτους παραμεληθέντα τοσούτους ἤδη μῆνας δι' ἔλλειψιν χορηγίας διαρκοῦς, κινδυνεύουν νά παραλύσουν, καί ἡ δημόσιος ἐκπαίδευσις, ἀντικείμενον τόσον οὐσιῶδες περί τήν ἠθικήν τοῦ χριστιανοῦ μόρφωσιν, νά μείνῃ εἰς τήν ὁποίαν εὑρίσκεται μέχρι τοῦδε κατάστασιν»[3].

II.

Σύστασις τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου. Ἀκολούθησε ἡ ἀπό 12 Ὀκτωβρίου 1833 συνοδική ἑρμηνευτική ἐγκύκλιος «Πρός τούς κατά τήν ἐπικράτειαν Σεβ. Μητροπολίτας καί Ἐπισκόπους», πού κάνει λόγο γιά τό ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ *«ἐξ οὗ θέλουσι μισθοδοτεῖσθαι οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Ἐπικρατείας καί οἱ ἄλλοι κληρικοί, καθώς καί οἱ διδάσκαλοι τῶν σχολείων καί θέλει συνίστασθαι καί διατηρεῖσθαι πᾶν ὅ,τι ἀνάγεται εἰς τήν Ἐκκλησίαν καί τήν παιδείαν θεοφιλές καί θεάρεστον»*[4].

Τό Ἐκκλησιαστικόν Ταμεῖον εἶναι ἀνεξάρτητον εἰδικόν ταμεῖον.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 13ῃ Δεκεμβρίου 1834
Ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως
ἡ Ἀντιβασιλεία
ΑΡΜΑΝΣΠΕΡΓ, Πρόεδρος
ΜΑΟΥΡΕΡ, ΕΪΔΕΚ[5]

3. Κων/νου Οἰκονόμου, *ἔνθ' ἀν.*, σελ. 231-232.
4. Συλλογή τῶν Ἐγκυκλίων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1833-1901), σελ. 642.
5. Ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου Β΄, *ἔνθ' ἀν.*, σελ. 65 κ.ἑξ.

III.

Διάταγμα συστάσεως ἐπιτροπῆς Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου. Ἡ περιουσία τοῦ συστηθέντος ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου ἐμπιστεύεται εἰς τήν ἐπιστασίαν πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς, τιθεμένης ὑπό τήν ἄμεσον διεύθυνσιν τῆς ἐπί τῶν ἐκκλησιαστικῶν καί τῆς παιδείας γραμματείας τῆς Ἐπικρατείας.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 13ῃ Δεκεμβρίου 1834
Ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως
ἡ Ἀντιβασιλεία
ΑΡΜΑΝΣΠΕΡΓ, Πρόεδρος
ΜΑΟΥΡΕΡ, ΕΪΔΕΚ[6]

IV.

Πρακτικά Συνεδριῶν:

Κατά τήν παράγραφο τρία τῶν πρακτικῶν τῆς ἑβδόμης συνεδρίας (26 Ἀπριλίου 1833) «ἐκρίθη ἐπάναγκες, οἱ μέν Ἐπίσκοποι νά μισθοδοτῶνται αὐτάρκως καί ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος των κατ' εὐθεῖαν παρά τῆς Κυβερνήσεως ἀπό τῶν ἐπί τούτῳ προσδιορισθησομένων πόρων (ἔσοδα Μοναστηριακῆς περιουσίας), οἱ δέ πρεσβύτεροι, διάκονοι καί λοιποί ὑπηρέται τῶν ἐκκλησιῶν νά μισθοδοτῶνται κυρίως μέν παρά τῶν Κοινοτήτων (σημειωτέον ὅτι ἡ περιουσία τῶν ἐνοριῶν, τῶν ἐπισκοπῶν καί ἡ ἐνορία ὅλη περιῆλθε στήν διοίκηση καί κυριότητα τοῦ Δήμου ἤ

6. Ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου Β΄, *ἔνθ' ἀν.*, σελ. 69 κ.ἑξ.

τῆς Κοινότητος). Ὅταν δέ οἱ πόροι τῆς Κοινότητος δέν ἐξαρκοῦν, ἡ Κυβέρνησις νά ἀναπληροῖ τό ἐλλεῖπον ἀπό τῶν προειρημένων πόρων».

Στά πρακτικά τῆς Η΄ συνεδρίας τῆς ἐπιτροπῆς (27 Ἀπριλίου 1833) διαβάζουμε: «Ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν τό περί μισθοδοσίας τοῦ κλήρου, κατά τήν τρίτην παράγραφον τῶν πρακτικῶν τῆς χθεσινῆς συνεδριάσεως, καί ἀπεφασίσθη, ὅτι πρέπει νά συστηθῇ εἰς ἑκάστην κοινότητα Ἐκκλησιαστικόν Ταμεῖον, διοικούμενον παρά τῶν ἐπί τούτῳ κατ' ἔτος ἐκλεγομένων ὑπό τῶν ἐνοριτῶν ἐπιτρόπων. Εἰς τό ταμεῖον τοῦτο θέλουν σύγκεισθαι τά ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τάς Ἐκκλησίας κτημάτων εἰσοδήματα (ἔσοδα ἐκκλησιαστικῆς ἤ ἐνοριακῆς περιουσίας). Ἀπό τό ταμεῖον τοῦτο θέλει διατηρεῖσθαι, ἐπισκευάζεσθαι καί καλλωπίζεται ὁ ναός, θέλουν μισθοδοτεῖσθαι οἱ ἐν αὐτῷ ὑπηρετοῦντες καί εἰ μέν περισσεύουσιν οἱ πόροι, θέλουσι ἐξοικονομεῖσθαι ἐξ αὐτῶν οἱ πτωχοί τῆς ἐνορίας, εἰ δέ ἐλλείπουσι, θέλουν ἀναπληροῦσθαι παρά τῆς Κυβερνήσεως κατά τήν Γ΄ παράγραφον τῆς χθεσινῆς συνεδριάσεως (ἐκ τοῦ ταμείου τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας)».

Εἰς τά Πρακτικά τῆς Θ΄ συνεδρίας τῆς ἐπιτροπῆς (28 Ἀπριλίου 1833) διαβάζουμε: «Ἐλήφθησαν εἰς σκέψιν τά ἐνδιαλαμβανόμενα εἰς τό Γ΄ ἄρθρον τῶν πρακτικῶν τῆς Ζ΄ συνεδριάσεως, καί ἐθεωρήθη ἐπάναγκες τό νά συστηθῇ ἰδιαίτερον ταμεῖον ὑπό τήν ἄμεσον διαχείρισιν τῆς Κυβερνήσεως καί τήν ἐπιστασίαν τῆς ἐπιτροπῆς ἐπί τούτῳ διοριζομένης.

Τό ταμεῖον αὐτό θέλει ἐπαρκεῖ πρός μισθοδοσίαν τῶν Ἐπισκόπων, πρός ἀναπλήρωσιν τῶν δι' ἑκάστην κοινότητα ἀπαιτουμένων διά τό Ἐκκλησιαστικόν ἐξόδων πρός ἐκπαίδευσιν τοῦ Κλήρου, πρός οἰκοδο-

μήν Ἐκκλησιῶν, πρός σύστασιν φιλανθρωπικῶν καί κοινωφελῶν καταστημάτων, πρός περίθαλψιν καί διατροφήν πτωχῶν καί ἀπόρων καί ἁπλῶς εἰς πᾶν ὅ,τι θεοφιλές καί φιλάνθρωπον»[7].

Στίς 1 (13) Ἰανουαρίου 1838 ἀνακοινώθηκε:

Ἡ μέχρι τοῦδε δυνάμει τοῦ Ἡμετέρου Διατάγματος 1ης/13 Δεκεμβρίου 1834 ὑπάρχουσα ἐπιτροπή τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου διαλύεται.

ΟΘΩΝ

Ὁ ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καί τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως

Γραμματεύς τῆς Ἐπικρατείας

Γ. ΓΛΑΡΑΚΗΣ[8]

Μετά πενταετία, νέα ἀλλαγή γίνεται στήν διαχείριση τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Γενικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου μέ τήν νομοθετική ρύθμιση «Περί μεταβάσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰσοδημάτων εἰς τήν ἐπί τῶν Οἰκονομικῶν Γραμματείαν», μέ τήν διαβεβαίωση ὅμως ὅτι οἱ πόροι αὐτοί «νά χρησιμεύσωσι ἀποκλειστικῶς εἰς τήν βελτίωσιν τοῦ ἱεροῦ Κλήρου καί τήν ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 29ῃ Ἀπριλίου 1843

ΟΘΩΝ

Ὁ ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καί τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως

Γραμματεύς Γ. ΓΛΑΡΑΚΗΣ[9]

Αὐτό σήμανε τό τέλος τοῦ Γενικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου καί τοῦ ὁράματος τῆς βελτίωσης τῆς θέσεως τοῦ κλήρου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

---

7. *Ἔνθ' ἀν.*, σελ. 73.
8. *Ἔνθ' ἀν.*, σελ. 74.
9. *Ἔνθ' ἀν.*, σελ. 74-76.

Επιλογος

Μεσα απο αυτο τό ἀνάτυπο, ὁ καθένας μπορεῖ πλέον νά ἔχει εὔκολα πρόσβαση στίς ἀποφάσεις, τούς νόμους, τά διατάγματα καί τά πρακτικά τῆς Ὀθωνικῆς περιόδου, κι ἔτσι νά μήν παραπληροφορεῖται καί νά μήν παραπληροφορεῖ. Σέ αὐτά γίνεται ἐμφανές ὅτι συστάθηκε ἕνα Ἐκκλησιαστικό Ταμεῖο, σκοπός τοῦ ὁποίου ἦταν ἡ βελτίωση τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Ἡ ὅποια βελτίωση τῶν ἐκκλησιαστικῶν προϋπέθετε καί τή μισθοδοσία τοῦ κλήρου.

Ἔστω καί καθυστερημένα, τό γεγονός τῆς ἐπικαιροποίησης τῶν ὀργανικῶν θέσεων τῶν κληρικῶν μας, βάσει τοῦ προαναφερθέντος Ν. 4957/2022, κλείνει ἕνα ζήτημα πού ἦταν ἐκκρεμές σχεδόν 200 χρόνια. Αὐτό ἀποτελεῖ σημαντικό βῆμα, πού πιστώνεται σέ ὅλους ὅσοι συνέβαλαν ὁ καθένας μέ τόν δικό του τρόπο, καί δημιουργεῖ ἐλπίδες ὅτι μπορεῖ στό ἐγγύς μέλλον νά λυθεῖ καί τό θέμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, ἀπό τήν ὁποία ἔχει διασωθεῖ μόνο τό 4%.

Ἀλλά καί αὐτή τήν προοπτική τῆς διευθετήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, ὅπως τόνισα καί στήν εἰσηγητική ὁμιλία μου στήν Ἱεραρχία, δέν τήν ἀντιμετωπίζουμε ὡς μέσο κερδοσκοπίας. Ἐπιδιώκουμε τήν ἀξιοποίηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας πρός ὄφελος καί τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς Πολιτείας, δηλαδή τῶν συνανθρώπων μας. Στά ἱδρύματα τῆς Ἐκκλησίας βρίσκουν καταφύγιο ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀνεξαιρέτως. Ἡ ἀξιοποίηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας στή σημερινή συγκυρία σημαίνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία θά εἶναι σέ θέση νά συνεπικουρεῖ τόν τομέα τῆς κρατικῆς πρόνοιας καί νά ἀναπληρώνει τά ὅποια κενά.

Ὅσο ὑπάρχουν ἀνάγκες, ἐμεῖς ὡς ποιμένες δέν μποροῦμε νά ἀποστρέψουμε τά μάτια μας ἀπό τόν πόνο, τή δυστυχία καί τήν πενία τῶν συνανθρώπων μας. Κάθε δέ ἐνδιαφέρον πρός τόν συνάνθρωπό μας εἶναι μία

πράξη προσφορᾶς πρός τόν Θεάνθρωπο, ὁ Ὁποῖος, γιά νά τονίσει τή σημαντικότητά της, τήν μεταφράζει ὡς μία πράξη προσφορᾶς πρός τόν Ἴδιο, ὅπως μᾶς περιγράφει ὁ εὐαγγελιστής Ματθαῖος στό Εὐαγγέλιο τῆς μελλούσης κρίσεως (*Ματθ.* 25, 31-46). Στό ἀπόσπασμα αὐτό, ὅταν ὁ Χριστός προσκαλεῖ κάποιους στά δεξιά Του, ἐκεῖνοι τοῦ ἀπαντοῦν μήν ἔχοντας καμμία αἴσθηση ὅτι Τοῦ ἔχουν προσφέρει κάτι. Βεβαίως ὁ Χριστός τούς ἀπαντᾶ ὅτι, ἐφ᾽ ὅσον φροντίσατε ἕναν ἀπό τούς συνανθρώπους σας, εἶναι σάν νά φροντίσατε Ἐμένα.

HB IERONYMOS II
ARCHBISHOP OF ATHENS AND ALL GREECE

The funding of the salaries of the Greek clergy

A comment on Law No. 4957/2022

Extract from the suggestion submitted to
the Holy Synod of the Hierarchy
on October 4, 2022

ATHENS 2023

Prologue

Many years passed before we had the pleasure of seeing an updating of the statutory posts of clergymen having now been adopted in the form of Law No. 4956/2022 on the funding of the salaries of the clergy. This was a promise of the Greek state to the clergymen of our country. Besides, the issue of "enhancing the status" of the clergy had been raised as early as the aftermath of the Liberation of 1821 but was never implemented in its entirety. Instead, it has been met with many obstacles to this day, unknown to the many, as I describe them in detail in this suggestion I submitted to the Hierarchy on October 4, 2022.

The issue of the funding of the salaries of the clergymen was raised for the first time during the Revolutionary period and King Otto's reign as a minimum of recognition, on the part of the Greek state, of the contribution of the Greek clergy to the preservation of national consciousness over the ca. 400 years of servitude and the Revolution of 1821. Therefore, I thought it appropriate and even indispensable to render this background knowledge widely known for the sake of the fullest information of as many persons as possible, so that they may not be misled nor mislead others.

The adoption of the aforementioned law, which was the result of cooperation and accord between the two parties, demonstrates how effective this approach is, when the Church and the state sit around the same table of dialogue well-disposed and in mutual respect. Besides, the principle of "synallelia" (symphony) is the tested operational endeavour of delineation of the relations between the state and the Church, which for the first time was attested during the reign of Emperor Justinian.

Within this framework of delineation, it is possible to settle and resolve chronic problems as well as to revise and readjust things if need be. The principle of synallelia is a dynamic, not a static delineation. When this principle works, it can only yield beneficial results.

Law No. 4957/2022 on the Funding of the Salaries of the Clergy

At the initiative of Ms Nicki Kerameos, Minister of Education and Religious Affairs, and with wide political consensus, Articles 347 and 446 of Law 4957/2022 entitled "New horizons for Higher Education Foundations (HEF): Enhancing the quality, operability, and connection of HEF with society, and other provisions" were adopted by the Greek Parliament (Government Gazette issue A, no. 141/Jul. 21, 2022).

These provisions resolved the issue of the statutory posts of appointed clergymen and updated the status of salary funding of parish priests.

The decree of enforcement of the law must be issued soon, or else the fate of the adopted law will be the same as that of Law No. 536/1945.

Because there are pros and cons to every law, we await the issuance of this decree, and the Standing Holy Synod will deal with this issue again.

However, we have the obligation to publish a document which will bear witness both for today's people and for tomorrow's objectors to the fact that the payment of the salaries of clergymen by the state is not a favour but a state obligation in exchange for what the clergy offered and the fulfilment of the obligations of the state to the Church property, according to its vows.

Let this text be included in today's Proceedings of our Hierarchy in permanent witness thereto. It goes as follows:

> On March 4, 1827, the President of the Third National Assembly of the Greeks in Hermione of the Peloponnese addressed a document to Bishops Kyrillos of Corinth, Daniel of Tripolis, Dionyssios of Rheon, Iosseph of Androussa, and Theodoretos of Vresthena,

requesting that they draft a plan on the "ecclesiastical affairs"[1].

The aforementioned Committee of Bishops drafted a Report containing a review of the state of play at that time both with regard to the Greek Church and the Monasteries within the kingdom, and, in addition, a draft of an organisation concerning the enhancement of the ecclesiastical affairs by the Committee appointed for that purpose pursuant to the Royal Decree of March 15/27, 1833.

Empathising with the experiences of the Governor of the Nation, Ioannis Capodistrias, who wrote that "the aim of the Nation and the Government is to improve the Clergy, to ensure lawfulness and good order within the Church and the sufficiency of all that is necessary to the ministers of God, so that, free of the chores of everyday life, they may deal more diligently with the ministration of divine affairs and the paedagogy and protection of souls"[2], in their Report the members of the Committee noted:

> Your Majesty,
> {...}
> *In our opinion, Greece has most rich resources from which to sustain the clergy, namely the landed property of the Monasteries, and these are not few. Well run and managed, they may provide not only what is necessary for the sustenance of the clergy in abundance, but also all that is needed for the establishment and preservation of other*

1. Archbishop Ieronymos II, Church Property and the Payroll of the Clergy, Athens 2012, p. 57.
2. Constantinos Economou, Extant Works II, p. 60.

charitable foundations, which is something we are planning; we determine where and how the revenues from the lands of the Monasteries should be spent, to date wasted purposelessly and uselessly. Yet, apart from the landed property of the Monasteries there are other assets belonging to Dioceses; the latter are also included in the same category of landed property and only what belongs to the Church, being small in size, is left to the communities for use by individual churches and their clergymen, and all that is swiftly run by communities by means of commissioners.

For those who from time to time questioned or still question the true meaning of the expression "for the enhancement of the clergy" of the Resolution of the 4th National Assembly in Argos on July 11, 1829, namely claiming that it is not about the funding of the salaries of the clergy, let us note the following:

I.

The following document, signed by Spyridon Trikoupis, was sent out by the Ecclesiastical Secretariat:

"*We deem it of the utmost importance to recommend that the Holy Synod take particular care of all that is relevant to the establishment of a Church Fund with regard to the landed property of the Church, pursuant to what is included in the Resolution of the National Assembly in Argos.*

The need for the establishment of this Fund as soon as possible is seen as most urgent, as, apart from the appropriate endowment of the Dioceses and the funding of the salaries of the clergy reserved for it (pursuant to what is included in the Article of the Royal Decree dated July 23 (August 4), the schools of the state are at risk of paralysis, having been neglected for so many months already, and

state education, such an essential subject to the moral education of each Christian, is at risk of remaining in the situation in which it finds itself to date"[3].

II.

Establishment of the Ecclesiastical Fund. Then came the Synodic interpretive encyclical addressed "*To the Most Rev. Metropolitans and Bishops throughout the territory of the state" and dated October 12, 1833, where reference is made to the ECCLESIASTICAL FUND, "from which the salaries of the Bishops of the state and the other clergymen will be paid, and so will those of the teachers of the schools and anything God-loved and God-pleasing related to the Church and education will be set up and preserved"*[4].

The Ecclesiastical Fund shall be an independent special Fund.

In Athens, December 13, 1834
In the name of the King
The Regency
von Armansperg, President
von Maurer
von Heideck[5]

3. Ibid., pp. 231-232.
4. Collection of the Encyclicals of the Holy Synod of the Church of Greece (1833-1901), p. 642.
5. Archbishop Ieronymos II, op. cit., p. 65 ff.

III.

Decree regarding the establishment of a Committee on the Ecclesiastical Fund. The property of the Ecclesiastical Fund established is entrusted to the supervision of a five-member-strong Committee, placed under the direct supervision of the Secretariat of the State for Ecclesiastical Affairs and Education.

Athens, December 13, 1834
In the name of the King
The Regency
von Armansperg, President
von Maurer
von Heideck[6]

IV.

Proceedings of Sessions

According to para. 3 of the Proceedings of the 7th Session (April 26, 1833), "it was deemed necessary, on the one hand, to pay the salaries of the Bishops in a self-sufficient manner and depending on the extent of the funds to be determined for this purpose directly by the Government (revenue from the landed property of the Monasteries), whereas, on the other hand, the salaries of the presbyters, deacons and other ministers of the churches should mainly be paid by the communities (let it be noted that the property of parishes, diocese and the parish as a concept entirely came under the administration and the ownership of

6. Archbishop Ieronymos II, *op. cit.*, p. 69 ff.

the Municipality or of the Community). However, when the resources of the Community do not suffice, the central Government should substitute for what is lacking from the aforementioned funds".

In the Proceedings of the 8th Session of the Committee (April 27, 1833), we read: "The subject of the funding of the salaries of the clergy was taken under consideration as reflected in para. 3 of the Proceedings of yesterday's Session and it was decided that an Ecclesiastical Fund should be established in each community, run by commissioners elected for this purpose by the parishioners every year. This Fund should pool all the revenue from the lands belonging to the Church (revenue from the ecclesiastical or parochial landed property). It is from this Fund that any expenses should be covered for the maintenance, eventual repairs and decorations of the church building, the salaries of those ministering within it should be paid, and if there are funds remaining in the end, these should be allocated to the relief of the poor of the parish, whereas if there are no sufficient resources, they should be substituted for by the central Government pursuant to para. 3 of yesterday's session (from the Fund of the landed property of the Monasteries)".

In the Proceedings of the 9th Session of the Committee (April 28, 1833) we read: "What is included in Article 3 of the Proceedings of the 7th Session was considered and it was deemed necessary to establish a particular Fund under the direct management of the Government and the supervision of a Committee appointed *ad hoc*.

This Fund should suffice for the payment of the salaries of the Bishops, for the coverage of any ex-

penses required for the training of the Clergy for the church affairs of each community, for the construction of church buildings, for the establishment of charitable foundations for public benefit, for the medical care and sustenance of poor and indigent persons and, to put it simply, for all God-pleasing and philanthropic projects"[7].

On January 1 / 13, 1838, the following Communication was issued:

"The Committee on the Ecclesiastical Fund existing to date by virtue of our decree dated December 1/13, 1834, shall be dissolved.

Otto
The Secretary of State
for Ecclesiastical Affairs and Public Education
G. Glarakis"[8].

Five years later, a new change was introduced to the management of the revenues of the General Ecclesiastical Fund by means of the legislative regulation "On the transfer of church revenues to the Secretariat of Finances", with the assurance, however, that such funds "should be used exclusively for the enhancement of the holy Clergy and the education of youth.

Athens, April 29, 1843
Otto
The Secretary of State
for Ecclesiastical Affairs and Public Education
G. Glarakis"[9].

7. Ibid., p. 73.
8. Ibid., p. 74.
9. Ibid., pp. 74-76.

This development marked the end of the General Ecclesiastical Fund as well as of the vision for the enhancement of the status of the Clergy of the Church of Greece.

Epilogue

Through this reprint, everyone will now be able to have easy access to the decisions, laws, decrees, and Proceedings of the period of Otto's reign, and therefore avoid being misinformed or misinforming others. From these sources it becomes apparent that an Ecclesiastical Fund was established for the purpose of enhancing ecclesiastical affairs. Any improvement of the ecclesiastical affairs also presupposed the funding of the salaries of the clergy.

Albeit belatedly, the fact of updating the statutory posts of our clergymen on the grounds of the aforementioned Law No. 4957/2022, brings closure to an issue that was pending during ca. 200 years. This is an important step forward, credited to all those who contributed to it, each one in his or her manner, and raises hopes that in the near future the issue of Church property, from which a mere 4% has been preserved, may also be resolved.

However, as I emphasised in my introductory address to the Hierarchy, even this prospect of a settlement of the issue of Church property we do not view as a means of profiteering. We seek the utilisation of Church property for the benefit of both the Church and the state, in other terms, of our fellow human beings. All human persons with no exception find refuge in the foundations of the Church. The utilisation of Church property in today's conjuncture means that the Church will be able to be of assistance in the area of state welfare and fill in any gaps.

As long as there are needs, we as shepherds cannot turn our eyes away from the suffering, misery and poverty of our fellow human beings. What is more, any form of interest taken in our fellow human being is an act of offering unto the God-man, Who receives it and

translates it into an act of offering unto Him, in order to highlight its significance, as Matthew the Evangelist describes to us in the Gospel with regard to the Final Judgment (Matth. 25,31-46). In this extract, when Christ invites some people and sets them on his right hand, they answer him completely unaware of the fact that they have done something unto Him. Of course, Christ replies to them that, inasmuch as ye have taken care of one of thy fellow human beings, it is as if ye took care of me.

HIÉRONYMOS II
Archevêque d'Athènes et de toute la Grèce

La rémunération du Clergé

Commentaire sur la loi 4957/2022

Extrait de son discours
au Saint Synode de la Hiérarchie
(4 octobre 2022)

ATHENES 2023

Après une attente de bien des années, nous sommes heureux que soit désormais votée la mise à jour des postes organiques des clercs grâce à la loi 4957/2022 sur la Rémunération du Clergé. Cela constituait en effet une obligation que l'Etat hellénique avait à l'égard des clercs de notre patrie. La question de "l'amélioration de l'état" du clergé s'est d'ailleurs posée aussitôt après la libération de 1821 mais elle n'a jamais pleinement été mise en œuvre. Elle a au contraire rencontré de nombreux obstacles jusqu'à nos jours, obstacles ignorés du grand nombre, que j'ai décrits en détails dans mon Rapport à la Hiérarchie du 4 octobre 2022.

La question de la rémunération des clercs s'est posée pour la première fois lors de la période révolutionnaire et du roi Othon, comme étant, de la part de l'Etat, une faible reconnaissance de la contribution du clergé au maintien de la conscience nationale durant près de 400 années d'esclavage et lors de la Révolution de 1821. J'ai pensé qu'il fallait absolument que la connaissance de cette vérité historique soit plus largement diffusée auprès du plus grand nombre de gens possible pour qu'ils jouissent d'une information plus complète afin de leur éviter de se tromper eux-mêmes mais aussi d'induire les autres en erreur.

Le vote de cette loi, qui est l'effet d'une collaboration et d'un accord communs entre les deux parties, montre à quel degré d'efficacité on peut atteindre quand l'Eglise et l'Etat dialoguent avec bonne volonté et dans un respect mutuel. Le principe de la synallélie a d'ailleurs fait ses preuves, lequel remonte à l'époque de l'empereur Justinien et consiste dans la délimitation des rapports entre l'Etat et l'Eglise.

C'est dans le cadre de cette délimitation qu'il est possible de parvenir à un arrangement et à la solution de problèmes persistants mais aussi de traiter tout besoin de révision et de réajustement venant à se faire sentir. Le principe de synallélie permet une délimitation dynamique, et non statique. Quand on recourt à ce principe, on ne peut s'attendre qu'à de bons résultats.

Loi 4957/2022
Sur la Rémunération du Clergé

C'est à l'initiative de la ministre de l'Enseignement et des Religions, Mme Niki Kéraméos, et avec un large consensus politique, qu'ont été votés les articles 347 et 446 de la loi 4957/2022 intitulée «Nouveaux horizons dans les Instituts d'Enseignement Supérieur: *Soutien de la qualité, du caractère opérationnel et des relations des IES avec la société et autres dispositions*" (JO A, 141/21-7-2022).

Ces dispositions ont apporté une solution à la question des postes organiques des clercs nommés et ont actualisé le régime de la rémunération.

Le décret d'application de la loi doit être absolument promulgué au plus tôt - sinon la loi votée aura le même sort que la loi 536/1945.

Attendu que toute loi comporte des avantages et des inconvénients, nous sommes dans l'attente de la promulgation de ce décret, et le Saint Synode Permanent aura à revenir sur ce sujet.

Nous avons toutefois le devoir de publier un texte établissant, pour les objecteurs actuels et pour ceux à venir, que le fait que l'Etat verse un salaire aux clercs ne constitue pas un cadeau mais bien une obligation de l'Etat pour ce que les clercs apportent et pour remplir les obligations qu'il a à l'égard de la propriété ecclésiastique, ainsi qu'il s'y était engagé.

Je demande que le texte que voici soit enregistré dans le Procès-verbal du jour de notre Hiérarchie en témoignage durable:

> '*Le président de la IIIe Assemblée nationale des Hellènes réunie à Hermione envoya le 4 mars 1827 un document aux évêques Cyrille de Corinthe, Daniel de Tripoli, Denys de Rhéonte, Joseph d'Androusa et Théodoret de Vresthéna*

en leur demandant de rédiger un projet portant sur les "Affaires ecclésiastiques"[1].

Le Comité constitué de ces évêques rédigea un Exposé complet de la situation en vigueur pour l'Eglise grecque et des monastères à l'intérieur du Royaume, comportant également un projet d'organisation visant l'amélioration des Affaires ecclésiastiques, en concurrence avec la Commission ad hoc nommée par le décret royal du 15/27 mars 1833.

Les membres du Comité, partageant les sentiments du Gouverneur de la Nation Jean Capodistria qui notait: "***le but de la Nation et du gouvernement consiste dans l'amélioration du Clergé, dans une bonne législation et un bon ordre de l'Eglise et dans la suffisance des biens nécessaires à ceux qui officient au service de Dieu, afin que, libérés des soins de leur survie, ils s'emploient avec plus de zèle au service du divin et à l'éducation et à la protection des âmes***"[2], écrivirent dans leur rapport:

'Altesse

{.....}

La Grèce a, à notre avis, une très riche ressource pour l'entretien du Clergé, ce sont ***les propriétés des monastères, qui sont loin d'être en petit nombre****. Celles-ci, correctement administrées et gérées, satisferont abondamment non seulement à l'entretien du clergé mais aussi à la fondation et à l'entretien d'autres établissements de charité. Pour cette ressource, nous avons un plan: nous*

1. Archevêque Hiéronymos II, *Ἐκκλησιαστική Περιουσία καί Μισθοδοσία τοῦ Κλήρου* (*Propriété ecclésiastique et Rémunération du Clergé*), Athènes 2012, p. 57.
2. Constantinos Oeconomou, *Textes ecclésiastiques* II, p. 60.

précisons à quelle fin et de quelle façon seront dépensés les revenus issus des propriétés monastiques, jusqu'à présent dilapidés sans raison et en vain. Or, outre les terrains des monastères, il y a également ceux des Diocèses; en les incluant dans la catégorie des biens monastiques, ce seront seulement les biens appartenant à l'Eglise qui, vu leur petitesse, seront laissés aux communautés pour être employés par les églises et par leur clergé, ces derniers biens étant gérés directement par les communautés par le biais de commissions'.

A ceux qui ont contesté à certains moments ou qui contestent actuellement le sens de l'expression "*pour l'amélioration du clergé*" contenue dans la résolution de la IVe Assemblée nationale siégeant à Argos à partir du 11 juillet 1829, affirmant qu'il ne s'agit pas de la rémunération du clergé, nous répondons ceci:

I.

C'est par le Secrétariat ecclésiastique qu'a été envoyé le document ci- dessous, signé par Sp. Tricoupis:

"*Nous jugeons tout à fait essentiel de recommander à l'attention particulière du Saint Synode le sujet de la constitution d'une Caisse ecclésiastique, en ce qui concerne les biens ecclésiastiques, conformément au contenu de la Résolution de l'Assemblée nationale d'Argos.*

Il est jugé de la première urgence de satisfaire rapidement au besoin de constitution de cette Caisse, attendu que, outre que c'est d'elle que dépendent une dotation convenable des évêques et la rémunération du clergé (conformément aux points contenus dans l'article du décret royal du 23 juillet (4 août), les écoles de l'Etat, délaissées depuis tant de mois faute de subvention permanente,

risquent de se trouver paralysées, et l'enseignement public de rester dans l'état où il s'est trouvé jusqu'à maintenant, alors que c'est un sujet si essentiel pour l'éducation morale de tout chrétien'[3].

II.

Constitution de la Caisse ecclésiastique.

Vint ensuite la circulaire synodale explicative du 12 octobre 1833, adressée à leurs Eminences les Métropolites et Évêques du territoire, qui traite de la **Caisse ecclésiastique** "*d'où seront tirés les salaires des évêques du territoire de l'Etat et des autres clercs, ainsi que des maîtres d'école, et à partir de laquelle sera constitué et conservé tout ce qui, étant pieux et agréable à Dieu, relève de l'Eglise et de l'enseignement*"[4].

La Caisse ecclésiastique est une caisse indépendante spéciale.

A Athènes le 13 décembre 1834
Au nom du Roi
la Régence
Armansperg, Président
Maurer
Heideck[5]

3. Constantinos Oeconomou, vol. II, p. 231-232.
4. *Recueil des Encycliques du Saint Synode de l'Eglise de Grèce* (1833-1901), p. 642.
5. Archevêque Hiéronymos II, ibid., p. 65 sq.

III.

Ordonnance de constitution d'une commission de Caisse ecclésiastique. Les biens de la Caisse ecclésiastique constituée sont confiés à la supervision d'un comité de cinq membres, placé sous la direction immédiate du secrétariat d'Etat aux questions religieuses et à l'enseignement.

A Athènes le 13 décembre 1834
Au nom du Roi
la Régence
Armansperg, Président
Maurer
Heideck[6]

IV.

Procès-verbaux des séances

Suivant le troisième paragraphe du procès-verbal de la septième séance (26 avril 1833), "*il a été jugé de toute nécessité, d'une part, que les évêques soient rémunérés en suffisance et en fonction du caractère des ressources directement spécifiées à cet effet par le gouvernement (revenus de la propriété monastique), et d'autre part que les prêtres, diacres et autres personnels attachés aux églises soient principalement rémunérés d'une part par les Communes (notons que les biens des paroisses, des diocèses et la paroisse entière sont passés sous l'administration et la propriété de la Municipalité ou de la Commune). Quand les ressources de la Commune ne suffisent pas, le gouvernement devra compléter la somme manquant auxdites ressources*".

6. Ibid., p. 69 sq.

Dans le procès-verbal de la huitième séance du comité (27 avril 1833), nous relevons : "*Le sujet de la rémunération du clergé, visé dans le troisième paragraphe du procès-verbal de la séance d'hier, a été pris en considération et il a été décidé qu'il faut créer dans chaque commune une caisse ecclésiastique, administrée par les épitropes élus chaque année à cette fin par les paroissiens. Cette caisse sera composée par les revenus des biens-fonds appartenant aux églises (revenus du patrimoine ecclésiastique ou paroissial). C'est avec cette caisse que le sanctuaire sera entretenu, réparé et décoré, que seront rémunérés ceux qui le desservent, et s'il reste des ressources, c'est avec elles qu'on traitera les pauvres de la paroisse; si elles sont insuffisantes, elles seront complétées par le gouvernement suivant le 3e § de la séance d'hier (à partir de la caisse du patrimoine monastique).*"

Dans le procès-verbal de la neuvième séance du comité (28 avril 1833), nous relevons: "*Le contenu du 3e article du procès-verbal de la huitième séance a été l'objet d'une réflexion et il a été jugé nécessaire de constituer une caisse spéciale placée sous la direction immédiate du gouvernement et sous la supervision du comité nommé à cette fin.*

Cette caisse pourvoira à la rémunération des évêques, à suppléer aux frais de chacune des communes exigés pour ce qui relève de l'Eglise, aux fins de l'enseignement du clergé, de la construction d'églises, de la fondation d'établissements caritatifs et d'utilité publique, des soins et de la nourriture des pauvres et indigents et en général pour tout ce qui est pieux et charitable"[7].

7. Ibid., p. 73.

Le 1er (13) janvier 1838 , il a été publié ceci:

Le comité de la caisse ecclésiastique existant jusqu'à présent en vertu de Notre Ordonnance du 1er /13 janvier 1834 est dissous.

OTHON

Le Secrétaire d'Etat aux Affaires religieuses et à l'enseignement public

G. GLARAKIS[8]

Cinq ans plus tard, une nouvelle modification intervient dans la gestion des revenus de la Caisse ecclésiastique générale avec la réglementation "Du transfert des revenus ecclésiastiques au Secrétariat des Finances", avec l'assurance que ces ressources "*seront exclusivement employées pour l'amélioration du clergé et pour l'éducation de la jeunesse*".

A Athènes, le 29 avril 1843

OTHON

Le Secrétaire d'Etat aux Affaires religieuses et à l'enseignement public

G. GLARAKIS[9]

Cela signifia la fin de la Caisse ecclésiastique générale et de l'idée de l'amélioration de la position du clergé de l'Eglise de Grèce.

8. Ibid., p. 74.
9. Ibid., p. 74-76.

Epilogue

Grâce à cet imprimé, chacun peut désormais avoir facilement accès aux décisions, lois, décrets et procès-verbaux de la période othonienne, et ne plus être victime ni diffuseur de fausses informations. Il y apparaît clairement qu'a été établie une Caisse ecclésiastique dont le but était l'amélioration des affaires ecclésiastiques, laquelle amélioration supposait également la rémunération du clergé.

Même si c'est avec retard, le fait de la mise à jour des postes organiques de nos clercs en vertu de la susdite loi 4957/2022 met un terme à une question qui était pendante depuis presque 200 ans. Cela constitue un progrès important, qui est à porter au crédit de tous ceux qui y ont contribué, chacun à sa manière, et cela suscite l'espoir qu'on puisse dans un proche avenir donner une solution au sujet de la propriété ecclésiastique, dont il ne subsiste que 4%.

Mais, comme je l'ai souligné dans mon discours de présentation à la Hiérarchie, cette perspective de règlement pour le patrimoine ecclésiastique, nous ne l'envisageons pas comme un moyen de spéculation. Nous cherchons à mettre en valeur les biens ecclésiastiques au bénéfice de l'Eglise aussi bien que de l'Etat, c'est-à-dire de nos compatriotes. Dans les fondations de l'Eglise, tous les hommes sans exception peuvent trouver refuge. La mise en valeur des biens ecclésiastiques signifie dans la conjecture actuelle que l'Eglise sera à même d'apporter son aide dans le domaine de la prévoyance publique et d'en combler les lacunes éventuelles.

Tant qu'il existe des besoins, nous ne pouvons pas, en tant que pasteurs, détourner les yeux de la souffrance, du malheur et de l'indigence de nos frères. Et tout l'intérêt qu'on leur porte constitue une offrande au Théanthope, Lequel, dans le but d'accentuer l'impo-

rtance de cette offrande, la traduit en un acte d'offrande adressé à Lui-même, ainsi que nous le décrit l'évangéliste Matthieu dans l'Evangile du Jugement dernier (Mt. 25, 31-46). Dans ce passage, quand le Christ invite certains à sa droite, ceux-ci lui répondent qu'ils n'ont nullement le sentiment de Lui avoir offert quelque chose. Bien sûr, le Christ leur répond que, puisqu'ils ont secouru un vos frères, c'est comme s'ils l'avaient secouru, Lui.

Arcivescovo di Atene e di tutta la Grecia
IERONYMOS II

Lo stipendio del Clero

Commento alla legge 4957/2022

Estratto dal consulto
al Santo Sinodo della Gerarchia Greca
(4 ottobre 2022)

ATENE 2023

Introduzione

Dopo tanti anni di attesa, è stato approvato, a procedura legale dal Parlamento greco, l'aggiornamento del catalogo organico dei posti del nostro clero. Si tratta per la legge n° 4957/2022, che si riferisce agli stipendi dei sacerdoti. In realtà era un *debito* dello stato greco, verso il nostro clero, che presta il suo servizio nella nostra patria. L'argomento del "*miglioramento della situazione economica*" del clero, è stato posto subito dopo la rivoluzione del 1821, però mai non si è pienamente realizzato. Al contrario, fin ad oggi, ha affondato tantissimi ostacoli, sconosciuti da molti. Questi ostacoli affontati lungo gli anni, sono stati presentati durante la mia omelia nell'assemblea della gerarchia greca del 4 ottobre 2022.

L' argomento dello stipendio del nostro clero, si è posto per prima volta durante il periodo della rivoluzione greca, dal primo re della Grecia Ottone, come un segno di riconoscimento, del suo sostegno per ritenere la coscienza etnica il popolo, lungo i 400 anni dell'occupazione turca. Il processo storico dell'argomento supposto, ho considerato necessario di comunicarlo, per essere diffuso largamente, cosi che non ci siano mal comprensioni.

L'ammissione della legge menzionata, risulto dalla collaborazione e dall' accordo tra le due parti. Questo fatto evidenzia quando efficace possa essere il dialogo tra la Chiesa e lo Stato, effettuato in base della buona volontà ed il rispetto mutuo. Il principio della *συναλληλία*, tra l' altro è approvato al segnalamento dei rapporti tra stato e Chiesa. La sua prima registrazione storica risale al epoca dell'imperatore Giustiniano.

In questo contesto si può essere trovata la soluzione di problemi irrisoluti da anni ed anche l'aggiornamento

dove questo serve. Il principio della *συναλληλία* è un ristabilimento dinamico e non statico. Quanto essa funziona porta gli frutti buoni.

Legge 4957/2022
per lo stipendio del clero

Dopo l'iniziativa della ministra per la Istruzione Pubblica e per gli affari di Religione signora Niki Kerameos, sono stati ammessi dal Parlamento greco, con l'assenso politico maggiore, gli articoli 347 e 446 della Legge 4957/2022 con il titolo "Nuovi orizzonti alle Istituzione Universitarie: Rafforzare la qualità, la funzionalità e la connessione dell'Uniersità con la società e le altre disposizioni" (Gazzetta Ufficiale A, 141/21-7-2022).

Tali ordinamenti hanno risolto il problema traccheggiato del catalogo organico dei posti del clero della Chiesa Ortodossa Greca ed hanno attualizzato lo status del loro stipendio.

L'editto della realizzazione della legge sopramenzionata, deve essere pubblicato quanto più possibile presto, se non avrà la stessa mal fine con la legge 536/1945.

Siccome ogni legge ha i suoi favori ed i suoi disfavori, aspettiamo la pubblicazione ufficiale dell'editto, per discutere di nuovo nel sinodo episcopale su i dettagli della legge.

Però abbiamo l'impegno di pubblicare un testo che conferma a tutti quanti, che il pagamento dello stipendio del clero dal parte dello stato non è un semplice favore, ma un impegno statale per tutto il patrimonio che ha offerto la Chiesa Ortodossa lungo gli anni della costruzione dello stato neogreco.

Questo testo sarà messo nel verbale dell' Assemblea del Sinodo della nostra Gerarchia, per essere una testimonianza stabile ed continua. Allora è scritto come segue:

> Il Preside della III Assemblea Nazionale Greca fata il 4 marzo 1827 ad Ermione, inviò una lettera ai Vescovi Kyrillo di Corinto, Daniele di Tripoli, Dionisio

di Reonta, Joseph di Androusa e Theodorito di Bresthene e ordinò loro di preparare un progetto per gli "Affari Ecclesiastici"[1].

La predetta commissione dei Vescovi ha scritto una relazione, contenente l'attuale situazione della Chiesa greca e dei Monasteri che si trovavano nel territorio del regno greco di allora. Tale relazione conteneva anche un piano organizzativo, riguardo il miglioramento degli affari ecclesiastici. Tutto fu mandato al Consiglio preposto con il Decreto Reale di 15/ 27 marzo 1833.

I Vescovi membri del Comitato, comprendendo le esperienze del Governatore Nazionale Ioannis Kapodistrias che scrisse; "***lo scopo della Nazione e del suo Governo è il miglioramento della situazione del clero, l'ordine negli affari ecclesiastici e la fornitura con tutto ciò ch'è necessario per rendere i ministri di Dio, liberi da ogni preoccupazione quotidiana. Loro dovere deve essere solo il servizio al divino e la pedagogia e la protezione delle anime dei fedeli***"[2] scrivono nella loro relazione:

Sua Maestà,

{.....}

Grecia, secondo il nostro parere, ha le possibilità per il sostenimento del Clero, ***le proprietà dei monasteri non sono pochi****. Queste, ben gestite e finanziate, provvederanno non solo in abbondanza al sostentamento del Clero, ma anche alla costituzione e al mantenimento di altri enti fi-*

1. Ieronymos II, Arcivescovo di Atene e di tutta la Grecia, *Ἐκκλησιαστική Περιουσία καί Μισθοδοσία τοῦ Κλήρου* (*Il patrimonio ecclesiastico e lo stipendio del clero)*, Atene 2012, p. 57.
2. konstantinos Oikonomou, *Τά σωζόμενα* Β΄(*I conservati II*), p. 60.

lantropici, per i quali diamo un progetto; stabiliamo dove e come le rendite dei beni monastici dovrebbero essere spesi, sprecati fino ad ora senza scopo e senza profitto. Ma oltre i fondi dei monasteri ce ne sono anche quei delle Diocesii; anche questi sono compresi in questa categoria delle proprietà monastica. Solo quelli appartenenti dalle parrocchie sono lasciati all'uso delle comunità ecclesiastiche e del loro clero.

Per coloro che a volte rifiutano o fraintendono il significato della frase "*per il miglioramento della vita del clero*" del decreto della IV Assemblea Nazionale ad Argos del 11 luglio 1829, osservando che non si riferisce allo stipendio del clero, scriviamo quanto segue:

I.

Dalla Segreteria degli Affari Ecclesiastici, è stato inviato il documento seguente firmato dal Spyridon Trikoupis:

"Riteniamo sostanziale di raccomandare alla speciale cura del Santo Sinodo le questioni riguardanti l'istituzione del Fondo Ecclesiastico, per quanto riguarda i beni ecclesiastici, in conformità con la Risoluzione dell'Assemblea Nazionale ad Argos.

Si ritiene urgente la necessità di una istituzione di tale Fondo, che oltre il sostegno dei Vescovi ed il salario del clero (a norma dell'articolo del Decreto Reale del 23 luglio (4 agosto) ci sono anche in necessita le scuole statali, abbandonate per tanti messi a loro destino, a causa della mancanza dei fonti. Purtroppo l'istruzione pubblica, tanto essenziale per l'educazione morale del cristiano, rischia a rimanere su questo baso livello in cui si trova finora"[3].

3. konstantinos Oikonomou, *vol. II*, p.p. 231-232.

II.

Istituzione del Fondo Ecclesiastico. Seguì l'enciclica sinodale interpretativa del 12 ottobre 1833 "Ai reverendi Metropoliti e Vescovi" la quale parla del FONDO ECCLESIASTICO "dal quale saranno stipendianti i Vescovi dello stato intero ed l'altri chierici, nonché gli insegnanti delle scuole, e sarà stabilito e mantenuto tutto ciò che riguarda la Chiesa e l'educazione devota e pia»[4].

Il Fondo Ecclesiastico è speciale ed indipendente.

Atene, 13 dicembre 1834
A nome del Re
il Vicere
ARMANSPERG, Presidente
MAURER, EIDEK[5]

III.

Decreto che istituisce una Commissione del Fondo Ecclesiastico. La proprietà del fondo ecclesiastico istituito, è affidata alla fiducia di un comitato di cinque membri, posto sotto la diretta direzione della segreteria per l'affari ecclesiastiche ed l'Istruzione pubblica dello Stato.

Atene,13 dicembre 1834
Nel nome del Re
il Vicere
ARMANSPERG, Presidente
MAURER, EIDEK[6]

4. *Raccolta delle Lettere encicliche del Santo Sinodo della Chiesa di Grecia (1833-1901)*, p. 642.
5. Ieronymos II, Arcivescovo di Atene e di tutta la Grecia, *Ἐκκλησιαστική Περιουσία καί Μισθοδοσία τοῦ Κλήρου* (*Il patrimonio ecclesiastico e lo stipendio del clero)*, Atene 2012, p. 65.
6. Ieronymos II, Arcivescovo di Atene e di tutta la Grecia, *Ἐκκλη-*

IV.

Atti di Convegni

Secondo il terzo paragrafo del verbale della settima sessione (26 aprile 1833) "si ritiene necessario che i Vescovi - secondo la natura delle loro funzioni nella Chiesa - fossero pagati sufficientemente direttamente dal Governo, dalle risorse determinate per questo (entrate dai beni monastici), i presbiteri, i diaconi e gli altri impiegati delle parrocchie stipendiassero principalmente dalle Comunità (si noti che i beni delle parrocchie, delle diocesi erano inclusi nel l'amministrazione e la proprietà del Comune o della Comunità). Quando le risorse della Comunità non sono sufficienti, il Governo deve colmare l'insufficienza con le risorse designate».

Negli atti della VIII seduta della commissione (27 aprile 1833) si legge: "Riguardo il salario del clero, secondo il terzo brano degli atti della seduta di ieri, si decise che si istituisca in ogni comunità un fondo ecclesiastico, retto dai commissari nominati eletti annualmente a tale scopo. In questo fondo saranno radunate le rendite dei beni ecclesiastici (redditi dei beni ecclesiastici o parrocchiali). Da questo fondo sarà mantenuta, riparata e abbellita la chiesa, saranno pagati coloro che prestano servizio. Quando ce ne sono fondi in eccedenza, saranno aiutati i poveri della parrocchia, se mancano (i fondi necessari), saranno rimborsati dal Governo secondo il III brano della seduta di ieri (dal fondo dei beni monastici)».

σιαστική Περιουσία καί Μισθοδοσία τοῦ Κλήρου (*Il patrimonio ecclesiastico e lo stipendio del clero),* Atene 2012, p. 69.

Nel verbale della IX seduta della commissione (28 aprile 1833) si legge: "abbiamo considerato le materie trattate del III articolo degli atti della VII seduta, e si è ritenuto necessario istituire un fondo speciale a norma sotto la gestione diretta del Governo e la sorveglianza di una commissione a posta nominata.

Tale fondo sarà sufficiente per il salario dei Vescovi, per il rimborso delle spese richieste da ciascuna comunità per l'educazione del clero, per la costruzione delle chiese, per le istituzioni caritative per la cura e l'alimentazione dei poveri e dei bisognosi ed in genere per qualsiasi scopo ch' è a Dio piacevole e filantropico"[7].

Il 1 gennaio (13) 1838 fu annunciato:

La commissione del Fondo Ecclesiastico esistente in virtù del Decreto del 1/13 dicembre 1834 è sospesa.

OTTONE

Il Segretario di Stato per gli Affari Ecclesiastici
e per l'Istruzione Pubblica

G. GLARAKIS[8]

Dopo cinque anni, viene apportata una nuova modifica alla gestione delle entrate del Fondo Ecclesiastico Generale con il regolamento legislativo "Sul trasferimento dell'entrate ecclesiastiche alla Segreteria Finanziaria", con l'assicurazione, però, che tali risorse

7. Ieronymos II, Arcivescovo di Atene e di tutta la Grecia, *Ἐκκλησιαστική Περιουσία καί Μισθοδοσία τοῦ Κλήρου* (*Il patrimonio ecclesiastico e lo stipendio del clero)*, Atene 2012, p. 73.
8. Ieronymos II, Arcivescovo di Atene e di tutta la Grecia, *Ἐκκλησιαστική Περιουσία καί Μισθοδοσία τοῦ Κλήρου* (*Il patrimonio ecclesiastico e lo stipendio del clero)*, Atene 2012, p. 74.

"devono essere adibito esclusivamente al miglioramento del sacro clero e all'educazione della gioventù".

Atene, 29 aprile 1843
OTTONE
Il Segretario di Stato per gli Affari Ecclesiastici
e per l'Istruzione Pubblica
G. GLARAKIS[9]

Ciò ha segnato la fine del Fondo Ecclesiastico Generale e la visione del progresso della posizione del clero della Chiesa di Grecia.

9. Ieronymos II, Arcivescovo di Atene e di tutta la Grecia, *Ἐκκλησιαστική Περιουσία καί Μισθοδοσία τοῦ Κλήρου* (*Il patrimonio ecclesiastico e lo stipendio del clero)*, Atene 2012, p.p. 74-76.

Epilogo

Adesso tramite questo estratto, ognuno può avere un leggere le decisioni, le leggi, i decreti ed i verbali del periodo ottoniano, e quindi non essere disinformati e non disinformare altrui. In questi documenti si risulta evidente che fu istituito un Fondo Ecclesiastico, di cui scopo era il miglioramento delle strutture ecclesiastiche. Ogni miglioramento delle strutture ecclesiastiche presupponeva anche il salario del clero.

Anche tardivamente, il fatto di aggiornare dei posti organici del nostro clero (come impiegati posseduti del diritto di essere stipedianti regolarmente dallo stato), sulla base della citata Legge 4957/2022, chiude una questione che era rimasta in sospeso per quasi 200 anni. Si tratta di un passo importante, che va riconosciuto a tutti coloro che hanno contribuito a loro modo, e fa sperare che in un prossimo futuro si possa risolvere la questione del patrimonio ecclesiastico, di cui si è risparmiato solo il 4%.

Ma anche questa prospettiva della sistemazione dello status della proprietà e dei beni ecclesiastici, come ho sottolineato nel mio discorso introduttivo alla Gerarchia, non la trattiamo come un mezzo di ottenere profitto. Cerchiamo l'utilizzo dei beni ecclesiastici a beneficio sia della Chiesa che dello Stato, cioè dei nostri vicini. Tutte le persone senza eccezione trovano rifugio nelle istituzioni della Chiesa. L'utilizzo del patrimonio ecclesiastico nel contesto della situazione attuale, significa che la Chiesa potrà assistere il settore assistenziale statale e colmare eventuali lacune.

Finché ci sono bisogni, noi come pastori non possiamo distogliere lo sguardo dal dolore, dalla miseria e dalla povertà dei nostri vicini. Ogni atto di interesse per il prossimo è un atto di offerta al Dio - Uomo, il quale, per sottolinearne l'importanza, lo traduce come un atto

di offerta a se stesso, come ci descrive l'evangelista Matteo nel Vangelo del giudizio finale (Matteo 25,31-46). In questo brano, quando Cristo invita alcuni alla sua destra, questi rispondono senza avere la minima sensazione di avergli offerto qualcosa. Certamente, Cristo risponde loro che, finché ti prendi cura di un tuo simile, è come se ti prendessi cura di Me.

Erzbischof HIERONYMOS II
VON ATHEN UND GANZ GRIECHENLAND

Die Besoldung der Kleriker

Kommentar zum Gesetz 4957/2022

Auszug aus dem Vortrag
auf der Heiligen Synode der Kirche
von Griechenland
(4. Oktobre 2022)

ATHEN 2023

Vorwort

Nach vielen Jahren sind wir in der glücklichen Lage, dass die Aktualisierung der kirchlichen Stellen der Kleriker durch das Gesetz 4957/2022 über die Besoldung des Klerus endlich verabschiedet wurde. Dies war eine Verpflichtung des griechischen Staates gegenüber dem Klerus unserer Heimat. Die Frage der „Verbesserung der Situation" des Klerus wurde unmittelbar nach der Befreiung des Jahres 1821 aufgeworfen, aber nie vollständig umgesetzt. Stattdessen ist sie bis heute auf viele, vielen unbekannte Hindernisse gestoßen, die ich in meinem Vortrag vor der Ständigen Synode vom 4. Oktober 2022 ausführlich beschrieben habe.

Die Besoldung des Klerus wurde erstmals in der Zeit der Revolution und während der Regierungszeit von König Otto eingeführt, als minimale Anerkennung des Staates für den Beitrag des Klerus zur Bewahrung des nationalen Bewusstseins während der fast 400 Jahre andauernden Sklaverei und der Revolution von 1821. Ich hielt es für angebracht, diese Geschichte weiter zu verbreiten, um so viele Menschen wie möglich zu informieren, damit sie sich nicht selbst in die Irre geführt werden und andere nicht in die Irre führen.

Die Verabschiedung des oben genannten Gesetzes, die das Ergebnis der Zusammenarbeit und des Einvernehmens zwischen den beiden Parteien war, zeigt, wie wirksam es ist, wenn Kirche und Staat mit gutem Willen und gegenseitigem Respekt in einen Dialog treten. Das Prinzip der Synergie ist auch die bewährte funktionierende Abgrenzung der Beziehungen zwischen Staat und Kirche, die erstmals zur Zeit Kaiser Justinians festgehalten wurde.

In diesem Rahmen der Abgrenzung ist es möglich, seit langem bestehende Probleme zu regeln und zu lö-

sen, aber auch eventuellen Bedarf zur Überarbeitung bzw. Anpassung anzugehen. Der Grundsatz der Synergie ist eine dynamische und nicht eine statische Abgrenzung. Wenn dieses Prinzip funktioniert, kann es nur zu guten Ergebnissen führen.

Das Gesetz 4957/2022
über die Besoldung des Klerus

Die Artikel 347 und 446 des Gesetzes 4957/2022 wurden vom griechischen Parlament auf Initiative der Ministerin für Bildung und religiöse Angelegenheiten, Frau Niki Kerameos, und mit einem breiten politischen Konsens verabschiedet, unter dem Titel: „Neue Perspektiven in Hochschuleinrichtungen: Stärkung der Qualität, der Funktionalität und der Verbindung der Hochschuleinrichtungen mit der Gesellschaft und andere Bestimmungen“ (ΦΕΚ A, 141/21-7-2022).

Mit diesen Bestimmungen wurde die Frage der Planstellen der ernannten Kleriker gelöst und das Gehaltsabrechnungssystem für Pfarrer aktualisiert.

Das Dekret zur Umsetzung des Gesetzes muss so schnell wie möglich erlassen werden, sonst wird das Schicksal des verabschiedeten Gesetzes dasselbe sein wie das des Gesetzes 536/1945.

Da jedes Gesetz seine Vor- und Nachteile hat, warten wir auf den Erlass dieses Dekrets, und die Ständige Synode der Kirche von Griechenland wird sich erneut mit dieser Frage befassen.

Wir haben jedoch die Pflicht, einen Text zu veröffentlichen, der sowohl den gegenwärtigen als auch den künftigen Kritikern bezeugt, dass die Zahlung der staatlichen Besoldung an den Klerus kein Geschenk ist, sondern eine Verpflichtung des Staates für den Dienst des Klerus und die Erfüllung der Verpflichtungen des Staates gegenüber dem kirchlichen Eigentum ist, das er zuvor gebunden hatte.

Dieser Text soll in den heutigen Protokollen unserer Hierarchie als ständiges Zeugnis aufgenommen werden und lautet wie folgt:

> Der Präsident der Dritten Nationalversammlung der Griechen in Ermioni richtete am 4. März 1827

ein Schreiben an die Erzbischöfe Kyrill von Korinth, Daniel von Tripolis, Dionysios von Reontos, Joseph von Androusa und Theodoret von Vresthena und beauftragte sie mit der Ausarbeitung eines Entwurfs für die „kirchlichen Angelegenheiten“[1].

Der erwähnte bischöfliche Ausschuss erstellte einen Bericht über die gegenwärtige Situation der griechischen Kirche und der Klöster im Königreich sowie einen Organisationsplan zur Verbesserung der kirchlichen Einrichtungen, der von dem zu diesem Zweck durch den königlichen Erlass vom 15./27. März 1833 eingesetzten Ausschuss erstellt wurde.

Die Mitglieder des Ausschusses fühlten sich von den Erfahrungen des Präsidenten der Nationalversammlung Ioannis Kapodistrias angesprochen, der schrieb: **„Das Ziel der Nation und der Regierung ist die Verbesserung der Situation des Klerus, die kirchliche Gesetzesordnung und der kirchliche Wohlbestand sowie die Hilfe bei den notwendigen Angelegenheiten für die Diener Gottes, die, wenn sie sich um die täglichen Sorgen kümmern, eifriger im Dienst des Göttlichen und der Erziehung und des Schutzes der Seelen tätig sind“**[2]. In ihrem Bericht schrieb der Ausschuss:

Eure Majestät,

{....}

Griechenland verfügt unserer Meinung nach über die reichsten Ressourcen für die Ernährung des Klerus, nämlich die Ländereien der Klöster, und das sind nicht wenige.

1. Erzbischof Hieronymos II., Das kirchliche Vermögen und die Besoldung des Klerus [griech.], Athen 2012, 57.
2. Konstantinos Oikonomou, Τά σωζόμενα Β΄, 60.

Diese werden, wenn sie gut verwaltet und bewirtschaftet werden, nicht nur reichlich für den Unterhalt des Klerus sorgen, sondern auch für die Errichtung und den Unterhalt weiterer caritativer Einrichtungen, für die wir einen Entwurf erstellen; wir zeigen auf, wo und wie die Einkünfte aus den Klostergütern, die bisher vergeblich und nutzlos vergeudet wurden, ausgegeben werden sollen. Aber neben den Gütern der Klöster gibt es auch andere Güter der Bischöfe; diese werden ebenfalls in dieselbe Kategorie der Klostergüter aufgenommen, und nur die der Kirche gehörenden Güter – als kleine – werden den Gemeinschaften zum Gebrauch der Kirchen und ihrer Geistlichen überlassen, und diese werden von den Gemeinschaften durch Treuhänder sofort verwaltet.

Für diejenigen, die von Zeit zu Zeit die Bedeutung der Formulierung „zur Verbesserung der Priesterschaft" im Entschluss der Vierten Nationalversammlung in Argos vom 11. Juli 1829 bestritten haben oder bestreiten, nämlich, dass es sich nicht um die Bezahlung der Gehälter des Klerus handelt, schreiben wir das Folgende:

I.

Aus dem kirchlichen Sekretariat wurde das folgende Dokument, unterzeichnet von Sp. ausgeschickt:

„Wir halten es für unerlässlich, der Heiligen Synode die Angelegenheiten, welche die Einrichtung des kirchlichen Fonds betreffen, zu empfehlen, soweit es sich um die kirchlichen Stände handelt, in Übereinstimmung mit denjenigen, die in der Resolution der Nationalversammlung von Argos betroffen sind.

Die rasche Einrichtung dieses Fonds wird als dringend notwendig erachtet, da neben der angemessenen Ausstattung der Bischöfe und den Gehältern des Klerus (gemäß

den Bestimmungen des Artikels des Königlichen Erlasses vom 23. Juli (4. August), die Schulen des Staates, die schon seit vielen Monaten mangels eines ständigen Zuschusses vernachlässigt werden, Gefahr laufen, lahmgelegt zu werden, und das öffentliche Schulwesen, das für die sittliche Erziehung des Christenmenschen so wichtig ist, wird in dem Zustand bleiben, in dem es bisher war"[3].

II.

Zusammensetzung des Kirchenfonds. Es folgte das die erklärende Enzyklika der Bischöfe vom 12. Oktober 1833 „An die Metropoliten und Bischöfe im Territorium", die sich auf den Kirchenfonds bezieht, *„aus dem die Bischöfe des Territoriums und andere Geistliche sowie die Lehrer der Schulen besoldet werden und alles, was zur Kirche und zur Bildung gehört, in gottgefälliger und gottesfürchtiger Weise geordnet und unterhalten werden soll"*[4].

Der Kirchenfond ist ein unabhängiges Sondervermögen.

Athen, am 13. Dezember 1834
Im Namen des Königs
Die Regierung
Armansperg, Regierungschef
Maurer
Eidek[5]

3. Ebd., 231-232.
4. Sammlung der Enzykliken der Heiligen Synode der iche von Griechenland (1833-1901) [griech.], 642.
5. Erzbischof Hieronymos II., Besoldung, 65 f.

III.

Dekret zur Einrichtung eines Kirchenfondsausschusses. Das Vermögen des empfohlenen Kirchenfonds wird der Obhut eines fünfköpfigen Ausschusses anvertraut, der unter der unmittelbaren Leitung des Staatssekretariats für kirchliche und schulische Angelegenheiten bestellt wird.

Athen, am 13. Dezember 1834
Im Namen des Königs
Die Regierung
Armansperg, Regierungschef
Maurer
Eidek[6]

IV.

Sitzungsprotokolle

Im dritten Absatz des Protokolls der siebten Sitzung (26. April 1833) heißt es: „Man hielt es für notwendig, dass die Bischöfe nach dem Willen der Regierung aus den zu diesem Zweck bestimmten Mitteln (Einkünfte aus dem Klostergut) ein selbständiges und ihrem Charakter entsprechendes Gehalt erhalten, die Priester, Diakone und anderen Bediensteten der Kirchen, aber von den Gemeinden bezahlt werden (es sei darauf hingewiesen, dass das Eigentum der Kirchengemeinden, der Bischöfe und der Kirchengemeinde als Ganzes unter der Verwaltung und dem Eigentum der Gemeinde oder der Gemeinschaft

6. Ebd., 69 f.

steht). Reichen die Mittel der Gemeinde nicht aus, so gleicht die Regierung den Fehlbetrag aus den vorgenannten Mitteln aus."

Im Protokoll der achten Sitzung des Ausschusses (27. April 1833) ist zu lesen: „Gemäß dem dritten Absatz des Protokolls der gestrigen Sitzung wurde die Frage der Besoldung des Klerus erörtert und beschlossen, dass in jeder Pfarrei ein Kirchenfonds eingeführt werden soll, der von den jährlich von den Pfarren gewählten Verwaltern verwaltet wird. In diesen Fonds fließen die Einkünfte aus dem Vermögen der Kirchen (Einkünfte aus Kirchen- oder Pfarrvermögen). Aus diesem Fonds soll die Kirche instandgehalten, repariert und verschönert werden, die in ihr dienenden Personen sollen bezahlt werden, und wenn es Überschüsse gibt, sollen die Armen der Gemeinde erhalten, und wenn es Defizite gibt, sollen sie von der Regierung gemäß dem dritten Absatz der gestrigen Sitzung (aus dem Fonds des Klostergutes) aufgefüllt werden".

Im Protokoll der neunten Sitzung des Ausschusses (28. April 1833) ist zu lesen: „Die in Absatz C des Protokolls der siebten Sitzung erwähnten Angelegenheiten wurden erörtert, und es wurde für notwendig erachtet, einen Sonderfonds unter der unmittelbaren Verwaltung der Regierung und der Aufsicht des zu diesem Zweck ernannten Ausschusses zu empfehlen.

Dieser Fonds soll ausreichen für die Besoldung der Bischöfe, für den Ersatz der Ausgaben, die jede Gemeinde für die Kirche benötigt, für die Ausbildung des Klerus, für den Bau von Kirchen, für den Erhalt von Wohltätigkeits- und sozialen Einrichtungen, für die Pflege und Ernährung der Armen und Bedürfti-

gen und einfach für alles, was gottgefällig und wohltätig ist“[7].

Am 1. (13.) Januar 1838 wurde bekannt gegeben:

Der bis dahin aufgrund des Dekrets vom 1/13. Dezember 1834 bestehende Kirchenfondsausschuss wird aufgelöst.

Otto
Der Minister für kirchliche und öffentliche Bildung Staatssekretär
G. Glarakis[8]

Nach fünf Jahren wird die Verwaltung der Einnahmen des Allgemeinen Kirchenfonds durch die Rechtsverordnung „Über die Übertragung der kirchlichen Einnahmen an das Finanzsekretariat“ erneut geändert, mit der Zusicherung, dass diese Mittel „ausschließlich für die Verbesserung der Situation des Klerus und die Erziehung der Jugend“ verwendet werden.

Athen, am 29. April 1843
Otto
Der Minister für kirchliche und öffentliche Bildung Staatssekretär
G. Glarakis[9]

Dies bedeutete das Ende des Allgemeinen Kirchenfonds und der Vision, die Stellung des Klerus der Kirche von Griechenland zu verbessern.

7. Ebd., 73.
8. Ebd., 74.
9. Ebd., 74-76.

Epilog

Durch diese Publikation hat nun jeder einfachen Zugang zu den Entscheidungen, Gesetzen, Dekreten und Protokollen der Osmanischen Zeit, um nicht falsch informiert zu werden und um nicht falsch zu informieren. Daraus geht hervor, dass ein kirchlicher Fonds eingerichtet wurde, dessen Zweck die Verbesserung der kirchlichen Einrichtungen war. Jegliche Verbesserung der kirchlichen Angelegenheiten setzte die Besoldung des Klerus voraus.

Wenn auch mit Verspätung, so wird mit der Aktualisierung der Planstellen unseres Klerus auf der Grundlage des genannten Gesetzes 4957/2022 ein Thema abgeschlossen, das seit fast 200 Jahren anhängig war. Dies ist ein wichtiger Schritt, der all jenen zu verdanken ist, die auf ihre Weise dazu beigetragen haben, und der die Hoffnung weckt, dass in naher Zukunft auch die Frage des Kirchenvermögens, von dem nur 4% gerettet wurden, gelöst werden kann.

Aber auch diese Aussicht auf die Abwicklung des Kirchenvermögens sehen wir, wie ich in meinem Vortrag vor der kirchlichen Hierarchie betont habe, nicht als Mittel der Spekulation. Wir streben die Nutzung des kirchlichen Eigentums zum Nutzen der Kirche und des Staates an, d.h. zum Nutzen unserer Mitmenschen. Alle Menschen finden ausnahmslos Zuflucht in den kirchlichen Einrichtungen. Die Nutzung des kirchlichen Vermögens in der gegenwärtigen Situation bedeutet, dass die Kirche in der Lage sein wird, die staatliche Wohlfahrt zu unterstützen und eventuelle Lücken zu schließen.

Solange es Not gibt, können wir als Seelsorger unsere Augen nicht vor dem Schmerz, dem Leid und der Armut unserer Mitmenschen verschließen. Jede Sorge um den Mitmenschen ist ein Akt der Hingabe an den Gott-

menschen, der sie, um ihre Bedeutung zu unterstreichen, als einen Akt der Hingabe an sich selbst übersetzt, wie uns der Evangelist Matthäus im Evangelium vom kommenden Gericht schildert (Mt 25,31-46). Als Christus in diesem Abschnitt einige Menschen zu seiner Rechten einlädt, antworten sie ihm, ohne das Gefühl zu haben, ihm etwas angeboten zu haben. Doch Christus antwortet selbstverständlich, dass wer sich um einen seiner Mitmenschen gekümmert hat, er sich um Ihn selbst gekümmert hat.

Μαρτυρια
Αγαπης και Αλληλεγγυης

Witness
of Love and Solidarity

1. Κέντρο Γεροντολογίας καί Προνοιακῆς Ὑποστηρίξεως, Δήλεσι - Βοιωτία.
   Center of Geroutology and Weltare Support, Dilesi - Viotia.

2. Κεντρικό κτίριο Κέντρου Γεροντολογίας, Δήλεσι - Βοιωτία.
   Central Building of Center of Gerontology, Dilesi - Viotia.

3. Βιβλιοθήκη τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.
   The Library of Holy Archdiocese of Athens.

4. Αἴθουσα ἐκδηλώσεων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.
   Lecture Hall of the Library of Holy Archdiocese of Athens.

5. Προετοιμασία συσσιτίου γιά ἀπόρους, Ἀθήνα.
   Meal preparation for needy people, Athens.

6. Συσσίτιο γιά ἀπόρους, Ἀθήνα.
   Common meal for needy people, Athens.

7. Στέγη ὑποστηριζόμενης διαβίωσης, Γλυφάδα - Ἀττική.
   Foundation of supported shelters, Glyfada - Attica.

8. Κεντρικό κτίριο τοῦ Καρελλείου Προτύπου Κέντρου Alzheimer, Χαλάνδρι - Ἀττική.
   Central Building of Alzheimer Disease Unit, Chalandri - Attica.

9. Κεντρικό κτίριο τοῦ Ἱδρύματος περιθάλψεως ἀτόμων μέ νοητική ὑστέρηση, Ἀθήνα.
Central Building of Foundation for the Care of Persons with Mental Retardotion, Athens.

10. Ἐσωτερικό τοῦ Ἱδρύματος περιθάλψεως ἀτόμων μέ νοητική ὑστέρηση, Ἀθήνα.
Interior of Foundation for the Care of Persons with Mental Retardotion, Athens.

11. Ἵδρυμα Περιθάλψεως ἀτόμων «Βασιλική Τζέρμπη», Ἀθήνα.
Foundation for the Care of Persons «Basiliki Tsermpi», Athens.

12. Παιδικός Σταθμός, Δήλεσι - Βοιωτία.
Nurcery School, Dilesi - Viotia.

13. Κατασκηνώσεις Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, Αὐλώνα - Ἀττική.
Camps of Holy Archdiocese of Athens, Avlonas - Attica.

14. Κατασκηνώσεις Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, Αὐλώνα - Ἀττική.
Camps of Holy Archdiocese of Athens, Avlonas - Attica.

15. Ἵδρυμα Χρονίων Πασχόντων, Σπάρτη.
Foundation of chronic sufferers, Sparta - Peloponnese.

16. Κατασκηνώσεις τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χαλκίδος, Εὔβοια.
Camps of Holy Metropolis of Chalkis, Evia.

17. Φοιτητικό Οἰκοτροφεῖο τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἁγία Βαρβάρα - Ἀττική.
Student Boarding House of Apostoliki Diakonia, Agia Varvara - Attica.

18. Κεντρική αἴθουσα ἐκδηλώσεων τοῦ Φοιτητικοῦ Οἰκοτροφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἁγία Βαρβάρα - Ἀττική.
Lecture Hall of the Student Boarding House of Apostoliki Diakonia, Agia Varvara - Attica.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου
τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

From the Printing Press
of the Apostolic Diakonia
of the Church of Greece

Imprimé par les Editions
d'Apostoliki Diakonia
de l'Eglise de Grèce

Dalla Tipografia
dell'Apostoliki Diakonia
della Chiesa di Grecia

Aus der Druckerei
der Apostoliki Diakonia
der Kirche von Griechenland

Κ.Α. 99.08.084

ISBN 978-960-315-994-0